

## TƏLİM-TƏRBIYƏ PROSESİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİNDƏ MÜŞAHİDƏ METODUNUN ƏHƏMİYYƏTİ

**p.ü.f.d., dos. M.Z. Heydərova**

*Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası*  
“Bədən tərbiyə və idman nəzəriyyəsi və metodikası” kafedrası,

[maya.heydarova@sport.edu.az](mailto:maya.heydarova@sport.edu.az)

### **Nəşr tarixi**

Qəbul edilib: 1 oktyabr 2020

Dərc olunub: 5 noyabr 2020

© 2020 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

**Annotasiya:** “Təlim-tərbiyə prosesinin təkmilləşdirilməsində müşahidə metodunun əhəmiyyəti” adlı məqalədə müşahidə metodunun kifayət qədər əmək tələb edən tədqiqat metodu olduğu qeyd olunur. Daha sonra qeyd edilir ki, tədqiqat metodunun bir çox növləri vardır: tam və seçmə, sistemativ və təsadüfi, nəzarət edilən və nəzarət edilməyən, birbaşa və dolay, müdaxiləli və müdaxiləsiz və gizli. Burada elmi müşahidənin adı müşahidədən fərqi açıqlanır. Həmçinin qeyd olunur ki, müşahidə metodunun səmərəliliyi hansı pedaqoji tələblərə riayət edilməsindən asılıdır.

Məqalədə belə bir nəticə əldə edilir ki, təlim və tərbiyənin təkmilləşdirilməsi prosesində müşahidə metodundan istifadənin əhəmiyyəti böyükdür.

Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, burada müşahidə metodunun bütün növləri nəzərdən keçirilir və bu metod vasitəsilə şagirdin bəzi davranışlarının səbəbləri öyrənilməklə aradan qaldırılır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, məqalədə irəli sürülən müddəalardan pedaqoji tədqiqat işlərində, məktəb təcürübəsində geniş istifadə edilə bilər.

**Açar sözlər:** *müşahidə metodu, pedaqoji müşahidə, müşahidənin proqramı, tam müşahidə, seçmə müşahidə, birbaşa və dolay müşahidə, gizli müşahidə.*

**Giriş.** Pedaqoji təcrübədə ən geniş yayılmış tədqiqat metodlarından biri də müşahidə metodudur. Pedaqoji müşahidə təbii şəraitdə (məs: təlim prosesində sinifdən xaric işlərdə

və s.) pedaqoji prosesin bilavasitə qavranılması və dərk edilməsi metodudur.

Müşahidə tədqiqatçıdan faktların dəqiq fiksasiyasını, obyektiv pedaqoji təhlil tələb edir. Bu sadə iş deyil. Pedaqoji tədqiqatda müşahidə müxtəlif məqsədlərin əldə edilməsinə yönəldilə bilər. O, hipotez qurmaq üçün informasiya mənbəyi kimi istifadə oluna bilər, başqa metodlarla əldə edilən məlumatların yoxlanılmasına xidmət edə bilər və onun köməyi ilə öyrənilən obyekt haqqında əlavə məlumatlar əldə edilə bilər.

Müşahidə kifayət qədər əmək tələb edən tədqiqat metodudur. İlk informasiya metodu kimi müşahidə metodunda olan çətinliklər onun xüsusiyyətlərindən əmələ gəlir və aşağıdakılara bölünür:

Subyektiv – tədqiqatçının şəxsiyyəti ilə əlaqədar olan və obyektiv - tədqiqatçıdan asılı olmayan.

Müşahidənin subyektiv çətinliklərinə tədqiqatçının şagirdlərin davranışlarını və hərəkətlərini öz şəxsi prizmasından, özünün dəyər oriyentasiyalarından keçirərək izah etməsi aiddir.

Müşahidənin obyektiv çətinliklərinə isə hər şeydən əvvəl müşahidənin vaxtının məhdud olmasını aid etmək olar. Bundan başqa heç də bütün pedaqoji faktları bilavasitə müşahidəyə cəlb etmək olmaz. Tədqiqatın məqsədləri üçün zəruri olan informasiyanı almaq, hansısa mühüm faktları və ya öyrənilən obyektin əhəmiyyətli məlumatlarını nəzərdən qaçırmamaq üçün qabaqcadan pedaqoji müşahidənin proqramını hazırlamaq lazımdır.

Müşahidə proqramını tərtib etmək üçün tədqiqatçı qarşısında bəzi zərurətlər durur:

- Bir sıra kifayət qədər mürəkkəb olan məsələləri həll etmək;

- Tədqiqat obyektini hərtərəfli, müxtəlif şəraitlərdə və situasiyalarda öyrənmək;
- Tədqiqatın məqsədlərinə cavab verən faktların, təzahürlərin təsnifat sistemini qurmaq;
- Hipotezin həyatailiyini yoxlamaq;
- Müşahidənin aparılma müddətini təyin etmək və informasiya toplanmasının vasitələrini müəyyənləşdirmək.

Müşahidənin növləri çoxdur.

Əhatə dərəcəsinə görə müşahidə iki cür olur:

**Tam müşahidə** zamanı tədqiqatçının diqqəti, deyək ki, bütün sinifə və ya qrupa yönəlmiş olur.

**Seçmə müşahidə** bu zaman tədqiqatçının diqqəti ayrı – ayrı şagirdlərə və ya bir neçə şagirdəndən ibarət qrupa yönəlir.

Müşahidə keçirilməsinin müntəzəmliliyinə görə iki cür olur: Sistemativ və təsadüfi.

**Sistemativ müşahidə**, hər şeydən əvvəl, müəyyən vaxt ərzində hərəkətlərin, situasiyaların, proseslərin müntəzəm fiksasiyası ilə xarakterizə edilir. O, proseslərin dinamikasını aşkar etməyə imkan verir.

**Təsadüfi müşahidəyə** qabaqcadan planlaşdırılmamış təzahürlərin, fəaliyyətin, pedaqoji situasiyanın müşahidəsi aiddir. Başqa sözlə desək, təsadüfi müşahidə adətən ilkin informasiyanın toplanılması sərbəst proseduru kimi qabaqcadan planlaşdırılmır.

Rəsmiləşdirilmə dərəcəsinə görə müşahidə strukturlaşdırılmamış (nəzarətedilməyən) və strukturlaşdırılmış (nəzarətedilən) ola bilər.

Strukturlaşdırılmamış (nəzarətedilməyən) müşahidə zamanı tədqiqatçı qabaqcadan öyrənilən prosesin, situasiyanın məhz hansı elementlərini müşahidə edəcəyini müəyyən etmir.

Strukturlaşdırılmış (nəzarətedilən) müşahidə isə müşahidənin elə bir növüdür ki, burada tədqiqatçı qabaqcadan öyrənilən prosesin və ya situasiyanın hansı elementlərinin tədqiqat üçün daha əhəmiyyətli olduğunu müəyyən edir və informasiyanın toplanmasından əvvəl müşahidələrin qeydiyyatı üçün xüsusi plan hazırlayaraq onları diqqət mərkəzində saxlayır. Daha doğrusu tədqiqatda strukturlaşdırılmış

müşahidə başqa metodlarla alınan nəticələrin yoxlanılması, onların dəqiqləşdirilməsidir.

Elmi müşahidəni adi məişət müşahidəsindən ayırmaq lazımdır.

Elmi müşahidə xüsusi işlənilib hazırlanmış pedaqoji proqram üzrə həyata keçirilir. Elmi müşahidə isə bir sıra xüsusiyyətləri ilə adi müşahidədən fərqlənir. Bu xüsusiyyətləri göstərək:

**Məqsədyönlülük.** Məqsədyönlülüyn əsasını yalnız seçilmiş obyektlərə müşahidənin yönəldilməsi deyil, həm də bu müşahidələrin təsvirinin müəyyən konsepsiyaların, paradixmaların (modellərin) əsasında keçirilməsi təşkil edir. Bu da müşahidəni sadəcə materialı fiksasiya etmək deyil, həm də zəruri olanların seçilməsi imkanını verir.

**Analitik xarakter.** Bu xüsusiyyət tədqiqatçıya imkan verir ki, artıq müşahidənin gedində öyrənilən obyektin ayrı – ayrı tərəflərini, elementlərini, əlaqələrini ayırsın, onları təhlil etsin, qiymətləndirsin və izah etsin.

**Komplekslik.** Bu xüsusiyyət pedaqoji prosesin tamlıq xarakterindən irəli gəlir və onun əsas tərəflərini və əlaqələrini nəzərdən qaçırmamağı tələb edir.

**Sistemlilik.** Bu xüsusiyyət öyrənilənin bircə dəfə “şəklini şəkməklə” kifayətlənməyərək, sistemativ müşahidələr əsasında onun əsas əlaqələrini və münasibətlərini aşkara çıxarmaq, müəyyən dövr ərzində müşahidə edilənin dəyişilmə səbəblərini və inkişafını tələb edir.

Müşahidə birbaşa və dolayı olur.

**Birbaşa müşahidə** onunla xarakterizə olunur ki, burada tədqiqatçı bilavasitə prosesin özünü öyrənir.

**Dolayı müşahidə** onunla xarakterizə olunur ki, tədqiqatçı öyrənilən təzahürün xüsusiyyətləri haqqında başqa şəxslər vasitəsilə informasiya alır.

Birbaşa müşahidənin üstünlüyü ondan ibarətdir ki, o insanların fəaliyyətini və davranışını bilavasitə, yəni onların müsahibələrdə və ya anketlərdə bildirmədikləri xüsusiyyətlərini öyrənməyə imkan verir.

Təcrübədə yuxarı sinif şagirdləri üzərində müşahidə apararkən gizli müşahidədən istifadə edilir.

Gizli müşahidə - şagirdlər üçün hiss ediləndən həyata keçirilir. Məhz bu müşahidə növü daha səmərəli olur. Burada tədqiqatçı bir qaydanı əsas götürür: *gözə görünmədən görməyə çalışmaq*; o sadəcə baş verən hadisələrin gedişini qeydə alır; təcrübə göstərir ki, gizli müşahidə prosesi aşağıdakı mərhələli prosedru özündə ehtiva etməlidir.

- **Birincisi (qabaqlayıcı) mərhələdə** tədqiqatçı-pedaqoq dərslərinin əvvəlində məqsədyönlü və sistemlik olaraq şagirdlərin həyatı, fəaliyyəti, ünsiyyəti haqqında material toplayır. Məlumat qeydə alınır və pedaqoji müşahidə gündəliyində toplanır.
- **İkinci (dəqiqləşdirici) mərhələdə** tədqiqatçı-pedaqoq alınan informasiyanı sistemə salır, şagird şəxsiyyətinin neqativ keyfiyyətlərinin inkişafına səbəb olan faktorları, davranışın xarici xüsusiyyətlərini təhlil edir, onlar arasında əlaqə yaradır ki, təzahürün mahiyyətinə nüfuz edə bilsin. Tutaq ki, çətin tərbiyə olunmanın səbəbləri haqqında düşünür, əqli nəticə çıxarır.
- **Üçüncü, sonuncu (dəyişdirici) mərhələdə** tədqiqatçı-pedaqoq alınan informasiya və onun təhlili əsasında şagirdlə aparılacaq tərbiyəvi işi praqnozlaşdırır.

*Tədqiqatçının öyrənilən mərhələdəki iştirakının dərəcəsi*ndən asılı olaraq **müdaxiləli (iştirak edilən) və müdaxiləsiz (iştirak edilməyən)** müşahidə növləri qeyd edilir.

Müdaxiləsiz (xarici) xarici müşahidə zamanı tədqiqatçı öyrənilən obyektədən kənarında yerləşir və o sanki baş verən prosesləri onların gedişinə mane olmadan, heç bir sual vermədən kənardan müşahidə edir. O sadəcə baş verən hadisələrin gedişini qeydə alır.

Müdaxiləsiz müşahidə kütləvi prosesləri müşahidə etmək üçün istifadə olunur, o pedaqoji atmosferdə tədqiqatçı maraqlandıran təzahürləri, faktları təsvir etmək üçün tətbiq edilir.

Xarici müşahidə “açıq davranışlar”, “açıq münasibətlər”, “açıq hərəkətlər” adlanan faktları fiksasiya etmək üçün imkan yaradır. Lakin tədqiqatçı kənar adam olduğu üçün də-

qiq bilə bilməz ki, bu faktlar arxasında nələr gizlədir, ona görə də onun izahı həmişə düzgün ola bilməz. Müşahidənin obyektivliyini müşahidəçilərin (tədqiqatçıların) sayını çoxaltmaq yolu ilə artırmaq olar. Bu müşahidə növünün çatışmamazlığı ondan ibarətdir ki, burada hər zaman qəsdən edilən davranışlar yer tutub bilər.

Bu müşahidələri uzun müddət və sistemli yerinə yetirdikdə bu qüsurlardan qaldırılır.

Müdaxiləli (iştiraklı) müşahidənin elə bir növüdür ki, burada tədqiqatçı bu və ya digər dərəcədə bilavasitə öyrənilən prosesə daxil olur, müşahidə altında olan şəxslərlə kontaktda olur və onların fəaliyyətində iştirak edir. Başqa sözlə desək tədqiqatçı müşahidə etdiyi mühitlə, kollektivlə “qaynayıb-qarışır”. Bu zaman müşahidə edilənlər tədqiqatçıya öz kollektivlərinin üzvü hesab etməyə başlayırlar və ona müvafiq münasibət bəsləyirlər. Məsələn, tədqiqatçı şagirdlərlə müxtəlif tərbiyəvi tədbirlərdə iştirak edir: gecələrin, diskatekaların, təşkili və keçirilməsində, ictimai faydalı əməkdə, müxtəlif müsabiqələrdə, idman oyunlarında və s.

Müdaxiləli müşahidənin dəyəri ondan ibarətdir ki, o başqa metodlarla alınması mümkün olmayan informasiyanı toplamağa imkan verir. Tədqiqatçı üçün burada kollektiv fəaliyyət üçün daha əhəmiyyətli olan proses və təzahür açılır. Çünki, uzun müddət aparılan müşahidə ərzində öyrənilən kollektivin üzvləri tədqiqatçıya öyrəşir. Ona görə də onlar öz adi hərəkət və davranışlarına öz adət etdiyi qayda və normalara, bir sözlə, onlar üçün təbii olan şəraitə qayıdırlar. Tədrisən tədqiqatçı kollektivin həyatının daha dərin proseslərinə nüfuz etməyə başlayır: qarşılıqlı münasibətlərin dərinliklərinə nüfuz etmək, kənardan görünməyən qanunauyğunluqları və ziddiyyətləri “işıqlandırmaq” və s. Məsələn, tədqiqatçı öyrənir ki, kollektiv nə ilə yaşayır, hansı aparıcı əhəmətləri var, nə bağışlanılır, nə cəzalandırılır, kollektivin yaşadığı əxlaqi-mənəvi və emosional atmosfer necədir və s.

Pedaqoji problemlərin tədqiqatında **uzunmüddətli müşahidə** tətbiq edilir.

**Uzunmüddətli müşahidə eyni bir şagird üzərində bir neçə il aparılan** müşahidədir.

Bu müşahidə çox sayda və müxtəlif dərəcədə qarşılıqlı əlaqədar təzahürləri əhatə edir. Bu müşahidə şagirdin və ya şagird kollektivinin şəxsiyyətinin inkişafını uzun illər ərzində (sınıfdən-sinfə keçdikcə) müşahidə etmək imkanı verir. Bu uzun illər ərzində aparılan müşahidə sayəsində obyektiv və subyektiv tendensiyaların aydınlaşdırılmasına, şagirdin intellektual, əqli və mənəvi tələblərində dəyişikliklərə imkan yaranmasının izlənilməsinə, onun təhsilə, əməyə, yoldaşlığa, kollektivliyə olan münasibətindəki dəyişikliklərin səbəblərinin aşkar edilməsinə imkan yaranır. Toplanılan materiallar əsasında isə təlim-tərbiyə məsələlərinin təkmilləşdirilməsinin konkret yolları müəyyən edilir.

Beləliklə, biz tədqiqatçının böyük faktiki material əldə etmək məqsədilə istifadə etdiyi müşahidənin müxtəlif növlərini nəzərdən keçirdik. Lakin müşahidə metodunun səmərəliliyi aşağıdakı pedaqoji tələblərə riayət edilməsindən asılıdır:

- konkret pedaqoji tədqiqatda müşahidə metodunun uğurunu əsasən tədqiqatçının şəxsiyyəti: onun dünyagörüşü, qabiliyyəti, peşəkarlığı, ünsiyyəti, həssaslığı, təvazökarlığı və digər keyfiyyətləri müəyyən edir;
- müşahidə tədqiqatçının ciddi şəkildə formalaşdırdığı həqiqi elmi vəzifələrə xidmət etməli və müşahidə edilən şəxsə xəter yetirməməlidir;
- tədqiqatçı öz davranışına fasiləsiz olaraq nəzarət etməlidir ki, onun hərəkətləri müşahidə edilən situasiyaya, həmçinin onun dəyişdirilməsinə təsiri minimum az olsun;
- müşahidə subyektiv olmamalıdır, tədqiqatçı yalnız onu qane edən faktları deyil, bütün faktları fiksasiya etməlidir;
- müşahidənin nəticələrini digər metodların köməyiylə (məsələn, anketləşdirmə, test, reyting, fəaliyyətin nəticələrinin təhlili və s.) müqayisə etmək və “isti izlərlə” keçirilən qısamüddətli qeydlər kimi yerinə yetirmək; əməkdaşların informasiyanın qeydə alınması üçün olan kartlarını, gündəlik zəruri məlumatların sisteməlik olaraq qeydə alınması üçün müşahidə gündəliyinə yazmaq.

Müəyyən üstünlüklərə malik olmasına baxmayaraq müşahidə metodunun bir sıra qüsurları da vardır.

Müşahidə yalnız bir adam tərəfindən keçirildiyi üçün, onun isə qavraması məhdud olduğu üçün o, tutaq ki, tərbiyə olunanın hansısa mühüm tərəflərini nəzərdən qaçıra bilər. Bundan başqa tədqiqatçı qısa müddət ərzində mümkün qədər çox müxtəlif təzahürləri fiksasiya edərək onları tama uyğunlaşdırmağı bacarmaya bilər, kollektivə məxsus olan proseslərdə onların yerini tapmaya bilər və onun müşahidələri elə müxtəlif təəssüratların toplusu kimi qala bilər. Bu əsasən o hallar üçün səciyyəvidir ki, nə vaxt ki, şagird epizodik olaraq müşahidə edilir. Məlumdur ki, istənilən tədris müəssisəsində hər zaman elə uşaqlar olur ki, onlar xüsusi olaraq daimi diqqət və xüsusi pedaqoji təsir tələb edirlər, vaxtın məhdud olması isə tədqiqatçıya imkan vermir ki, o, tərbiyə olunanı hərtərəfli və dərinlən öyrənsin. Ona görə də müşahidə edən digər metodların köməyi ilə əlavə məlumatlar almağa məcburdur.

Bir qüsür də ondan ibarətdir ki, müşahidə vasitəsilə fikirləri, mülahizələri, nəzər nöqtələri, mövqeləri, fəaliyyət motivlərini, meylləri, maraqları, dəyər yönümlərini aydınlaşdırmaq demək olar ki, mümkün deyil. Əlavə məlumatlar cəlb etmədən həmçinin onu da demək olmaz ki, müşahidə altında olan şagirdlərin davranışları əhatələri üçün nə dərəcədə tipikdir. Bundan başqa müşahidənin nəticələri sözlə ifadə edildiyi üçün bu zaman informasiyanın təhrif edilməsi ona görə mümkün olur ki, tədqiqatçı üçün şagirdlərin bəzi davranış formalarını təsvir etmək birmənalı olmur. Dərsin gedişini izləyərkən biz şagirdin müşahidə metodu ilə *xarici davranışını*, onun suallara cavabını fiksasiya edirik, lakin onun daxili motivlərini, fəaliyyətinin stimullarını xarakterizə edən psixi proseslər haqqında kifayət qədər əsaslandırılmış mühakimə yürüdə bilmirik. Müşahidə mütdoları ilə əldə edilmiş faktlar üzrə həmişə subyektivlik əlamətləri olur. Ona görə də bir daha qeyd edirik ki, şagird şəxsiyyəti üzərində müşahidə həmişə başqa metodlardan da istifadə etməklə həyata keçirilir.



Nəticə etibarilə qeyd etməliyik ki, təlim-tərbiyə prosesinin təkmilləşdirilməsində müşahidə metodundan istifadənin əhəmiyyəti çoxdur. Şagirdin dərslə neqativ münasibətini, onun davranışlarındakı qüsurları aradan qaldırmaq üçün onları yaradan səbəbləri bilmək zəruridir.

Məqalənin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, burada müşahidə metodunun bütün növləri nəzərdən keçirilməklə onun haqqında tam təsvir yaranır və bu metod vasitəsilə şagirdin bəzi davranışlarının səbəbləri üzə çıxarılır ki, bu da tərbiyə prosesində müəllimin düzgün mövqe tutmasına yardım edir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədə irəli sürülən müddəalardan pedaqoji tədqiqat işlərində, məktəb təcrübəsində geniş istifadə edilə bilər.

## ƏDƏBİYYAT

1. **Məcidov N.** "Fiziki tərbiyə nəzəriyyəsi və metodikası". Bakı: 2019.
2. **Məcidov N.** *Magistr dissertasiyası. Ümumi müddəalar, dissertasiyanın yazılış metodikası, tərtibatı və müdafiə qaydalar.* Bakı: 2011.
3. **Əiyev R.** "Elmi işlərin yerinə yetirilməsi metodikası". Bakı: 2018.
4. **Hüseynov R.** "Magistr Dissertasiyası". Bakı: 2000.
5. **Кузин Ф.А.** *Диссертация, методика написания, правила оформления, порядок защиты.* М., 2020.

## ЗНАЧЕНИЕ МЕТОДА НАБЛЮДЕНИЯ В УСОВЕРШЕНСТВОВАНИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

и.о. доц. М.З. Гейдарова

*Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта  
Кафедра «Теории и методики физической культуры и спорта»*

**Аннотация:** в статье названной «Значение метода наблюдения в усовершенствовании учебно - воспитательного процесса» отмечается, что наблюдение достаточно трудоемкий метод исследования. Далее отмечается, что методы исследования имеет несколько видов: полное и выборочное, систематическое и случайное, неконтролируемое и контролируемое, прямое и косвенное, вмешивающийся и не вмешивающийся и скрытое. Здесь разъясняется, различие научного наблюдения от обычного наблюдения. Также отмечается от каких наблюдений педагогических требований зависит рациональность наблюдательного метода.

В статье дается такой вывод, что использование метода наблюдения в усовер-

шенствовании учебно - воспитательного процесса очень велика.

Научная новизна статьи состоит в том, что здесь рассматриваются все виды наблюдательного метода и за счет этого метода изучение причин некоторых поступков учеников устраняются.

Практическое значение статьи состоит в том, что предъявленные положения в статье, широко могут использоваться в работах педагогических исследований и в школьной практике..

**Ключевые слова:** метод наблюдения, педагогическое наблюдение, программа наблюдения, целостное наблюдение, выборочное наблюдение, прямое и косвенное наблюдение, скрытое наблюдение.

**IMPORTANCE OF METHOD OF OBSERVATION IN THE DEVELOPMENT OF  
TRAINING AND UPBRINGING PROCESS****M.Z. Heydarova***Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport*  
Department of Theory and Methods of Physical Education and Sport

**Annotation:** In the article named “Importance of method of observation in the development of training and upbringing process” noted that observation method is a method of research that requires much work. In addition, it is noted that research method has several types: full and selected, systematic and coincidental, controlled and uncontrolled, direct and indirect, interfering and noninterfering and secret. Moreover, the author explains the difference between scientific and usual observation. She also mentions that the effectiveness of observation method depends on compliance with certain pedagogical requirements.

The author comes to the conclusion that observation method is highly important in the development of nurturing and training .

The scientific novelty of the article is that it considers all types of observation methods. It helps to find out the reasons of students’ attitude to the process of study and their behaviour.

The practical significance of the article is that its judgement can be widely used in pedagogical research and school practice.

**Keywords:** *observation method, pedagogical observation, observation program, full observation, selected observation, direct and indirect observation, secret observation.*